

GRAUZAEME WOORDEN

In het archief van het bisdom Antwerpen (fonds parochiala - Rumst nr 44) is een bundel aanwezig met als titel : "Declaratien ten laste van zekeren Springael ontvanger van de Staten van Brabant nopens de goddelooze, ontuchtige en grauzaeme woorden die hij publiquelijk is sprekende."

Het bundel bevat 8 duidelijk leesbare bladzijden. Het werd in 1777 opgesteld door J.B. Rommens, schepen van Rumst.

Gewoonlijk werden deze stukken opgesteld door de pastoor van de parochie. Zij waren soms de aanloop voor een proces wegens godslastering.

1. Wie was deze Joannes Springael ?

Joannes Springael werd geboren in Dworp. De doopregisters van Dworp vermelden een Joannes Springael, geboren op 1/9/1728 en een andere op 14/6/1735. Beiden hadden zij Egidius Springael en Barbara de Groote als ouders. Vermoedelijk is onze Joannes die van 1735. In het boek van Smeyers over Dworp vinden we over Joannes Springael niets terug.

Hij was getrouwd met Bartolomea de Smet.

Springael overleed op 16 januari 1875 te Rumst. (1)

Joannes Springael was ontvanger voor de Staten van Brabant en vader van Gaspar Springael, die in Rumst agent municipal, maire en ambtenaar van de burgerlijke stand was van 19 juni 1800 tot bij zijn dood op 15 oktober 1805. (2)

(1) Geschiedkundige Kring Rumesta, Burgemeesters, Secretarissen en Gemeente-ontvangers van Rumst in de hedendaagse tijd, 1988, pag. 15

(2) idem, pag. 13-14

De familie Springael was één van die Rumstse families die gewonnen waren voor de nieuwe ideeën die toen in W-Europa furore maakten. Zij staken hun overtuiging niet onder stoelen of banken. Deze familie zou zich ook aansluiten bij de latere Franse overheersers.

II. Welke waren deze nieuwe ideeën ?

In de 18de eeuw groeide in W-Europa een nieuwe geesteshouding, hoofdzakelijk bepaald door de geschriften van Franse denkers (Montesquieu, Voltaire, Rousseau). Deze noemden zichzelf "Les Philosophes" en het ideaal waarvoor zij ijverden "de Verlichting". Zij erkenden slechts de rede als richtsnoer voor hun denken en handelen en dweepten met wat zij de "natuurlijke orde" noemden. Hun kritische geesteshouding verzette zich tegen alles wat niet door de rede aanvaard was. Welnu, noch het vorstelijk absolutisme, noch de sociale ongelijkheid, noch de godsdienstige onverdraagzaamheid konden zij onderschrijven.

Het gedachtegoed van de Verlichting werd via "Encyclopedie" en salons verspreid over Europa. De vorsten van de 18de eeuw werden verlichte despoten, die zich allen discipelen van de Franse "Philosophes" noemden. (1) In het kader van deze geesteshouding zijn zeer vele diepgaande beslissingen getroffen door de verlichte despoten. Het is dus niet te verwonderen dat er in onze gewesten ambtenaren zijn die dat gedachtegoed in praktijk wensen om te zetten.

III. Welke procedure moest er gevolgd worden bij godslastering ?

Godslastering werd gestraft door zowel kerkelijk als burgerlijk recht. Zulk misdrijf valt onder het forum mixtum. (2)

(1) Maria Theresia en Jozef II voor onze gewesten; Frederik II voor Pruisen en Katharina II voor Rusland.

(2) Jozef de Brouwer, De kerkelijke rechtspraak en haar evolutie in de bisdommen Antwerpen, Gent en Mechelen tussen 1570 en 1795, I, Tielt, 1971-1972, pag. 91

De pastoor moest, wanneer iemand ernstige godslasterende taal sprak, overgaan tot een vermaning. Weigerde de persoon te luisteren, dan moest hij voor de deken verschijnen. Zo dit ook niet hielp, moest het geval overgemaakt worden aan de officialiteit. Dit is het officieel kerkelijk lichaam dat dan uitspraak doet : vrijspraak of vonnis, strafbepaling of overleveren aan de wereldlijke rechtspraak.(1)

IV. Waren de woorden van Springael godslasterend ?

Hierna volgen enkele voorbeelden waaruit moet blijken dat Springael op geen woordje keek.

*Ter boven gemelde huysen seggende ten
Archaire vanden voorn J. B. Rommens,
ende J. B. Verschueren als dat de heijlighe
maghet ende moeder gods maria in het Boek
Epcocalip staet als dat de selve is geweest
in haer Leven een groote canalie ofte
hoere ende meer andere beestigheden*

Ter boven gemelde huysen seggende ten
presentie vanden voornoemde J.B. Rommens
ende J.B. Verschueren als dat de heijlighe
maghet ende moeder gods maria in het boek
Epcocalip staet als dat de selve is geweest
in haer leven een groote canalie ofte
hoere ende meer andere beestigheden

(1) Jozef de Brouwer, De kerkelijke rechtspraak en haar evolutie in de bisdommen Antwerpen, Gent en Mechelen tussen 1570 en 1795, I, Tielt, 1971-1972, pag. 27-30

Heere Vanden Branden aan hem sichts
thoonende op het bedt liggende het
Cruycefiex ofte het afbessel onser
Saligmaecker, seggende dese naervolgen-
de woorden; Siet hier aen hanghen
uwen schepper, verlosser, ende saligh-
maecker, waer op den voornoempden
Springael in grammoedighe ende schan-
dileijsighe woorden is uijtgevallen seggen-
de, Daer is mijn gadt voor, en voor
uwe oock, want mijn voorste ofte
mijn aersicht is daer te goet voor, en
voor u insgelijck oock, gaet maer aen
en wegh van mij, want jck en hebbe
int geheel met u niet van doen;

Heere Vanden Branden aan hem sichts
thoonende op het bedt liggende het
cruycefiex ofte het afbessel onser
saligmaecker, seggende dese naervolgen-
de woorden: siet hier aen hanghen
uwen schepper, verlosser, ende saligh-
maecker, waer op den voornoempden
Springael in grammoedighe ende schan-
dileijsighe woorden is uijtgevallen seggen-
de: daer is mijn gadt voor, en voor
uwe oock, want mijn voorste ofte
mijn aensicht is daer te goet voor, en
voor u insgelijck oock, gaet maer aen
en wegh van mij, want jck en hebbe
int geheel met u niet van doen

ende paepsten met uwe Philisophie
ende astrologie alle uwe woorden
ende wercken komen van den duijvel,
hem voorders vraeghende door den voor-
noempden heere Vanden Branden ofte
hij niet en geloofde dat naer de woorde
van de consecratie Christus self
tegenwoordigh ^{is} in het heijlghe
sacrament des Autaers, waer op hij
is seggende aenden voormelden heere
Vanden Branden, wegh met uwen
hoc est, nempt ende haelt Liersche
vlaijen die sullen beter sijn, want

ende paepisten met uwe philisophie
ende astrologie alle uwe woorden
ende wercken komen van den duijvel,
hem voorders vraeghende door den voor-
noempden heere Vanden Branden ofte
hij niet en geloofde dat naer de woorde
van de consecratie Christus self
tegenwoordigh is in het heijlghe
sacrament des Autaers, waer op hij
is seggende aenden voormelden heere
Vanden Branden, wegh met uwen
hoc est, nempt ende haelt Liersche
vlaijen die sullen beter sijn

V. Waarom stelde de pastoor dit stuk niet op ?

Tijdens deze periode was J. van den Bossche pastoor en J.M. van den Branden onderpastoor van onze parochie.

J. van den Bossche was pastoor van Rumst van 1744 tot 10 maart 1783. Hij overleed te Rumst op 10 maart 1786. (1)

J.M. van den Branden was onderpastoor in Rumst in 1750 (eerste vermelding). (2)

Waarom stelde Van den Bossche dit stuk niet op ? Hierover hebben we geen zekerheid. Is het omdat de meeste stukken door het bisdom zonder gevolg werden geklasseerd ? J. de Brouwer vermeldt dit geval niet, wel een gelijkaardige zaak in Merchtem. (3)

Het stuk bereikte blijkbaar nooit de officialiteit. De bisschoppelijke rechtspraak werd ook "geleidelijk lossier". Pastoor Van den Bossche is dus blijkbaar op de hoogte geweest van de toenmalige evolutie in de rechtspraak zodat hij verdere stappen onnodig achtte.

VI. Waarom deed J.B. Rommens wel een poging ?

Jan Baptist Rommens is in Rumst geboren op 28 oktober 1734 als zoon van Peter Rommens en Joanna Scholiers. Volgens de doopregisters was hij in 1780 en 1782 ondersecretaris van Rumst (hij was toen tweemaal peter). (4) Hij is waarschijnlijk niet in Rumst overleden (geen vermelding in de overlijdensregisters).

(1) Geschiedkundige Kring Rumesta, Pastoors, onderpastoors en kapelrijbeneficianten te Rumst Sint-Pieter, 1986, pag. 38-40

(2) zie (1), pag. 86

(3) Jozef de Brouwer, de kerkelijke rechtspraak en haar evolutie in de bisdommen Antwerpen, Gent en Mechelen tussen 1570 en 1795, II, 1971-1972, pag. 75-77

(4) Geschiedkundige Kring Rumesta, doopregisters van Rumst

Waarom stelde hij dit bundel samen ?

Hierover hebben wij ook geen zekerheid :

- zag hij hierin een kans tot politieke afrekening ?
- werd hij door anderen gebruikt ?

Hij was dus blijkbaar onwetend over de toen heersende strekkingen in de kerkelijke en burgerlijke rechtspraak.

VII. Besluit.

Joannes Springael moet zich dus wel gesterkt gevoeld hebben in zijn overtuiging omdat de pastoor het stuk niet opstelde. Hij moet blijkbaar, als ambtenaar, goed op de hoogte zijn geweest van de toenmalige geesteshouding bij Kerk en Staat. Heeft hij van de situatie gebruik willen maken om zijn haat tegenover de Kerk en haar bedienaars te durven verwoorden ?

Als ambtenaar had Springael wel wat meer tact aan de dag mogen leggen. Hij had zijn overtuiging op een meer serene manier kunnen verwoorden.

Walter Frans